

IZJAVA O OKOLIŠU SUKLADNA ZAHTJEVIMA EMAS-a: SREDSTVO INFORMIRANJA I UPRAVLJANJA

ENVIRONMENTAL STATEMENT ACCORDING TO EMAS REQUIREMENTS: AN INSTRUMENT OF INFORMATION AND MANAGEMENT

Mr. sc. Dubravka Krivačić, viši predavač
Veleučilište u Karlovcu
Karlovac, Republika Hrvatska

REZIME

Shema upravljanja okolišem i prosuđivanja (Eco-Management and Audit Scheme – EMAS) europski je sustav namijenjen ocjenjivanju i unapređivanju učinkovitosti upravljanja okolišem u organizacijama te informiranju javnosti o njihovim postignućima u području zaštite okoliša. Ono što ga razlikuje od norme ISO 14001 otvorenost je prema dionicima i periodično objavljivanje rezultata kontinuiranog unapređenja okolišne učinkovitosti. Izjava o okolišu sredstvo je informiranja dionika o poduzetim aktivnostima i postignutim rezultatima u području okolišne učinkovitosti. Osim toga, pouzdana je podloga za proces odlučivanja te sredstvo motiviranja zaposlenika.

Ključne riječi: EMAS, izjava o okolišu, informiranje, upravljanje

SUMMARY

Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) is a voluntary environmental management system for evaluating and improving environmental management performance in organizations, and also for informing public about organizations' achievements in the domain of environmental protection. What distinguishes it from the norm ISO 14001 is its transparency toward stakeholders and periodical disclosure of the results of continuous improvement of environmental performance. Environmental statement is an instrument of informing stakeholders about the undertaken activities and achieved results in the domain of environmental protection. Besides that, it is a reliable background for decisions making process and the instrument of employee motivation.

Keywords: EMAS, environmental statement, informing, managing

1. UVOD

Na međunarodnoj razini različite međunarodne organizacije i udruženja, kao što su Globalna inicijativa za izvještavanje (Global Reporting Initiative - GRI), Međunarodno udruženje računovođa (International Federation of Accountants - IFAC) i Udruženje certificiranih računovođa (Association of Chartered Certified Accountants - ACCA), potiču izvještavanje o utjecajima organizacija na okoliš i o ostvarenim dostignućima u smanjenju tog utjecaja. Neke od najrazvijenih europskih zemalja poput Danske, Francuske i Velike Britanije, donijele su posebne zakone kojima propisuju organizacijama obvezu izvještavanja o utjecajima na okoliš. Ipak, praksa pokazuje da odluka o tome koje će konkretno informacije i u kojem obimu

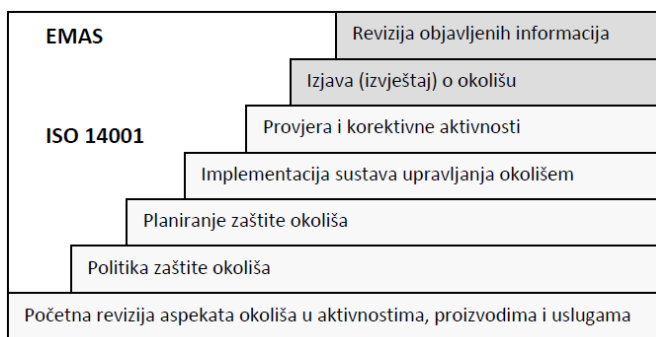
organizacija objavljivati zavisi ponajprije o opredijeljenosti i prioritetima njezinih menadžera. Oni menadžeri koji uviđaju značaj upravljanja utjecajima na okoliš za održivost poslovanja, konkurentnost i poboljšanje odnosa organizacije s njezinim dionicima, opredjeljuju se za razvoj sustava upravljanja okolišem te ih certificiraju prema međunarodnim standardima, od kojih su najpoznatiji ISO 14001 i EMAS. Uspostavom sustava upravljanja okolišem sukladno međunarodnim standardima nastoje organizaciji osigurati sukladnost sa zakonskim propisima iz područja zaštite okoliša, dugoročnu okolišnu učinkovitost (koja podrazumijeva stvaranje dobara i usluga uz što manju upotrebu prirodnih resursa i uz što manju količinu otpada i emisija štetnih tvari), manje troškove poslovanja (npr. manje troškove potrošnje prirodnih resursa, manje troškove komunalnih naknada i zbrinjavanja otpada i sl.) te održiv konkurentski položaj na tržištu. Koristi od implementacije i kontinuiranog unapređenja sustava upravljanja okolišem dokazane su u mnogim istraživanjima i radovima različitih autora, od kojih se može istaknuti primjerice rad Portera i Van der Lindea u kojem je utvrđena povezanost sustava upravljanja okolišem i konkurentnosti organizacije [1], Sindingovo istraživanje u kojem je utvrđen doprinos sustava upravljanja okolišem unapređenju učinkovitosti poslovanja [2] te Montielovo istraživanje u kojem je potvrđen značaj sustava upravljanja okolišem za dugoročnu poslovnu održivost organizacije [3]. Zbog osiguranja konkurentskog položaja na međunarodnom tržištu menadžeri se odlučuju i na uspostavu računovodstva okoliša, koje je vrijedan izvor informacija o troškovima koji nastaju u vezi s aktivnostima organizacije poduzetim za smanjenje štetnih emisija i zbrinjavanje otpada, kao i s aktivnostima vezanim uz smanjenje potrošnje neobnovljivih prirodnih resursa, aktivnostima vezanim uz recikliranje otpada i sl. Računovodstvo okoliša komplementarno je sa sustavom upravljanja okolišem, a output njihove međusobne integracije su informacije o utjecajima organizacije na okoliš. Ukoliko se takve informacije podvrgne eksternoj reviziji, kao što je to slučaj s informacijama sadržanim u temeljnim financijskim izvještajima, onda se za njih može tvrditi da su značajno sredstvo informiranja eksternih korisnika te pouzdana podloga procesu poslovnog odlučivanja [4,5]. Generiranje točnih i pouzdanih informacija o utjecaju na okoliš jedan je od ciljeva koje zagovara EMAS. Tako informacije o utjecaju na okoliš generiraju organizacije koje u vlastitom sustavu upravljanja okolišem primjenjuju EMAS-ova načela, odnosno koje su sustav ustrojile i registrirale sukladno EMAS-ovim zahtjevima. U novije vrijeme EMAS registraciju stječu organizacije različitih djelatnosti, kao i organizacije iz javnog i neprofitnog sektora. Sve one objavljuju informacije o vlastitim dostignućima u smanjenju potrošnje neobnovljivih resursa, smanjenju količine otpada i emisija stakleničkih plinova te o korištenju „zelenih“ tehnologija i s regulativom zaštite okoliša usklađenih poslovnih procesa. Čine to kako bi dokazale svoju odgovornost prema okolišu, a time i prema društvenoj zajednici, odnosno kako bi udovoljile zahtjevima za tom vrstom informacija koje postavljaju različiti dionici (kupci, dobavljači, kreditori, država, šira društvena zajednica, dioničari, zaposlenici, sindikati i dr.). Ujedno razvijaju i praksu mjerenja konkretnih pokazatelja okolišne učinkovitosti (npr. emisije stakleničkih plinova prema težini, količine potrošnje pitke vode, udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije i dr.), koje definiraju i čiju primjenu promoviraju prethodno spomenute međunarodne organizacije i udruženja. Često se tako upotrebljavaju pokazatelji okolišne učinkovitosti koje je u Smjernicama za izvještavanje definirala Globalna inicijativa za izvještavanje (aktualna verzija Smjernica je 3.1 iz 2011. g.).

Počeci prakse objavljivanja informacija o utjecajima poduzeća na okoliš sežu u 1970-te godine, kada su organizacije počele takve informacije objavljivati u posebnim izvještajima, dakle povrh tradicionalnih financijskih izvještaja. Međutim, tek krajem 1990-tih, a ponajviše 2000-tih godina problematika korporativne odgovornosti za okoliš u svijetu se značajnije aktualizirala zbog potrebe pronalaženja novih načina diferenciranja organizacija na tržištu.

Pregled razvoja izvještavanja dali su mnogi autori, a spomenuti se može Graya, kao jednog od najznačajnijih, koji iako istu problematiku istražuje niz godina, ali i u novijim radovima zaključuje da organizacije još uvijek moraju mnogo učiti kako bi bile okolišno učinkovite [6,7,8]. Danas se izvještavanje o utjecajima na okoliš smatra dijelom izvještavanja o društvenoj odgovornosti koje osim informacija o okolišu podrazumijeva i objavljivanje informacija o odgovornosti organizacija za njihove zaposlenike te za kvalitetu života šire društvene zajednice [9]. Količina objavljenih informacija, kao i sadržaj izjave o okolišu razlikuju se od organizacije do organizacije. Istraživanjima, usmjerenim ponajviše na privatni sektor, je dokazano da količina informacija koje organizacija objavljuje ovisi o više čimbenika, npr. djelatnosti i veličini organizacije, njezinoj kotaciji na burzi, pozornosti medija i dr. [10,11,12].

2. SHEMA UPRAVLJANJA OKOLIŠEM I PROSUĐIVANJA (EMAS)

Shema upravljanja okolišem i prosuđivanja (EMAS) menadžerski je alat namijenjen organizacijama, koji im služi za vrednovanje i unapređenje njihove okolišne učinkovitosti te za izvještavanje o ostvarenim dostignućima [13]. Kada je uveden, 1993. godine, EMAS je bio dizajniran da obuhvati pojedinačne lokacije unutar proizvodnih organizacija (EMAS I). Prvu reviziju doživio je 2001. godine (EMAS II), od kada je otvoren prema svim vrstama organizacijama iz privatnog i javnog sektora koje djeluju na području zemalja članica Europske unije. Druga revizija EMAS-a (EMAS III) provedena je 2009. godine kada je Regulativa br. 1221/2009 Europskog parlamenta i Vijeća Europe omogućila dobrovoljno sudjelovanje u EMAS-u svim organizacijama, što se je prvenstveno odnosilo na one izvan Europske unije. Otvaranjem EMAS-a prema organizacijama izvan Unije omogućen im je napredan i učinkovit alat za postizanje visokih razina okolišne učinkovitosti, ali i za postizanje prepoznatljivosti i konkurentnosti na tržištu Unije. EMAS se može smatrati vjerodostojnim alatom za upravljanje okolišem, koji nadograđuje otprije poznat te u upotrebi rašireniji međunarodni standard za sustave upravljanja okolišem ISO 14001:2004. Naime, zahtjevi standarda za sustave upravljanja okolišem ISO 14001 integrirani su dio EMAS-a, a EMAS podrazumijeva i nekoliko dodatnih elemenata, svrha kojih je snažniji poticaj kontinuiranom unapređenju okolišne učinkovitosti. Organizacija koja se registrira u shemu EMAS može svoj sustav upravljanja okolišem certificirati i prema standardu ISO 14001 jer ispunjava sve potrebne uvjete. Koraci u implementaciji standarda ISO 14001 te u njegovoj nadogradnji, kroz registraciju u shemu EMAS, prikazani su na slici 1.

Slika 1. Koraci u implementaciji standarda ISO 14001 i sheme EMAS

Organizacija se može uključiti u EMAS ako udovolji zahtjevima određenim Uredbom EMAS-a i drugim pravnim aktima EU vezanim uz a) provedbu okolišne procjene svojih

aktivnosti, proizvoda i usluga, b) uspostavu sustava upravljanja okolišem, c) pregled udovoljavanja propisima iz područja zaštite okoliša, d) provedbu neovisnog ocjenjivanja, e) pripremu izjave o okolišu koju potvrđuje procjenitelj EMAS-a, f) otvoreni dijalog s javnošću i ostalim zainteresiranim stranama, g) uključivanje zaposlenika u započeti proces poboljšanja zaštite okoliša te uz poduzimanje drugih određenih radnji [14]. Zahtjevi EMAS-a posebno ističu važnost otvorenog dijaloga s dionicima i odnosa organizacije s okolinom u kojoj djeluje. Zato su sve registrirane EMAS organizacije dužne periodično objavljivati izjavu o okolišu.

3. SADRŽAJ I FUNKCIJA IZJAVE O OKOLIŠU

Izjava o okolišu output je suvremenog sustava upravljanja okolišem te je obvezni uvjet kojeg je potrebno ispuniti za registraciju organizacije u shemu EMAS. Izjavu o okolišu (engl. environmental statement) u praksi se može naći i pod sljedećim nazivima: izvještaj o okolišu, izvještaj o zaštiti okoliša, izvještaj o stanju okoliša i sl. Cilj izjave o okolišu je omogućiti javnosti i drugim zainteresiranim stranama informacije vezane uz utjecaj organizacije na okoliš, kao i informacije vezane uz dostignuća organizacije u kontinuiranom unapređenju vlastite okolišne učinkovitosti. Izjava o okolišu je sredstvo informiranja različitih dionika, koji, ovisno o svojim potrebama, traže konkretne i njima relevantne informacije vezane uz odgovornost organizacije za okoliš i uz njezina dostignuća u upravljanju okolišem. Organizacije trebaju informacije sadržane u izjavi o okolišu prezentirati na jasan i jednoznačan način te dosljedno tijekom godina. Nakon prve registracije u shemu EMAS velike organizacije dužne su ju objavljivati svake godine, a male organizacije svake tri godine [13]. Forma izjave treba biti razumljiva, a ona sama lako dostupna dionicima (npr. na internetskoj stranici organizacije). Izjavu o okolišu može se definirati kao pisani dokument koji uključuje informacije o okolišnoj učinkovitosti organizacije [13]. U njoj sadržane informacije relevantne su samoj organizaciji, odnosno njezinim menadžerima kao internim dionicima, ali i različitim eksternim dionicima.

Vežano uz zakonodavstvo i sukladnost s propisima EU, vrlo je važno da izjava o okolišu uključuje napomenu o sukladnosti s aktualnim propisima vezanim uz zaštitu okoliša, o čemu treba podastrijeti materijalni dokaz, odnosno treba pribaviti izjavu od strane nadležnih izvršnih tijela kojom se jamči da kod organizacije nema nesukladnosti te da nije uključena u postupke pred sudovima, da nije pod tužbom ili da se protiv nje ne vode procesi vezani uz nepoštivanje zakona i drugih propisa iz domene zaštite okoliša [15]. Minimum zahtjeva koje izjava o okolišu mora ispunjavati definiran je Regulativom 761/2001 Europskog parlamenta i Vijeća (Aneks III, točka 3.3), a odnose se na sljedeće:

- jasan i nedvosmislen opis organizacije registrirane prema zahtjevima EMAS-a i sažetak informacija o njezinim aktivnostima, proizvodima i uslugama, kao i o odnosu s povezanim organizacijama,
- politiku zaštite okoliša i kratki opis sustava upravljanja okolišem,
- opis svih značajnih direktnih i indirektnih aspekata okoliša koji rezultiraju značajnim utjecajima organizacije na okoliš te objašnjenje prirode utjecaja,
- opis svih ciljeva zaštite okoliša vezanih uz značajnost utjecaja organizacije na okoliš,
- sažetak podataka o performansama organizacije vezano uz ostvarenje ciljeva zaštite okoliša i ciljeva za smanjenje utjecaja na okoliš, pa tako sažetak treba uključivati podatke o: štetnim emisijama, količini otpada, potrošnji sirovina, energije i vode, količini buke te druge slične pokazatelje [13].

U sastavljanju izjave o okolišu, koja će udovoljavati zahtjevima Regulative, organizacije se mogu povoditi Preporukama Europske komisije u kojima su definirani pokazatelji okolišne

učinkovitosti, odnosno u kojima se objašnjava kako pokazatelje koristiti u mjerenju i iskazivanju informacija, odnosno kako ih koristiti u kontinuiranom mjerenju dostignuća u zaštiti okoliša [16]. Iskazivanje informacija pomoću pokazatelja omogućava usporedivost (benchmarking) učinkovitosti organizacija unutar određenog gospodarskog sektora, između organizacija iz različitih sektora i sl. EMAS organizacije redovito se povode Preporukama Europske komisije jer korištenjem definiranih pokazatelja poboljšavaju preglednost, transparentnost i usporedivost informacija o okolišu koje generiraju [16]. Svaka organizacija, ovisno o djelatnosti, odlučuje koje će pokazatelje odabrati, pri čemu je važno da odabere one koji će na razumljiv način objašnjavati njezine utjecaje na okoliš, njezinu uspješnost u ostvarenju ciljeva zaštite okoliša, njezin proces upravljanja okolišem, a također i koji će biti usporedivi dulji niz godina. To je izrazito važno kako bi se dugoročno moglo pratiti njezine napretke u smanjenju utjecaja na okoliš te druge aspekte njezinog okolišno osviještenog ponašanja, kao što su smanjenje potrošnje neobnovljivih prirodnih resursa, smanjenje troškova poslovanja zbog sukladnosti sa zakonskim propisima, poboljšanje ugleda organizacije, olakšanje u pristupu tržištu i poboljšanje u odnosima s poslovnim partnerima. Dodatni zahtjev EMAS-a, koji također doprinosi transparentnosti i vjerodostojnosti informacija sadržanih u izvaji o okolišu, je obveza provjere izjave od strane nadležnog tijela (akreditiranog procjenitelja) [13]. Nakon provjere izjavu se dostavlja nadležnom tijelu za registraciju, koje se ustrojava u svakoj pojedinoj zemlji (npr. u Hrvatskoj je to Agencija za zaštitu okoliša), a također treba omogućiti njezinu dostupnost svim zainteresiranim dionicima, što organizacije najčešće čine objavljivanjem putem Internetu. Zbog informacija koje sadrži, izjavu o okolišu smatra se sredstvom upravljanja, ali i medijem za eksternu komunikaciju [17]. Menadžerima, kao internim korisnicima, informacije o utjecajima na okoliš potrebne su u procesu odlučivanja. Na temelju njih odlučuju o smanjenju upotrebe sirovina iz neobnovljivih izvora, o optimalnom upravljanju otpadom, o procesima recikliranja, implementiranju „zelenih“ tehnologija te općenito prilagodbi organizacije novim zahtjevima tržišta. Izjava o okolišu korisna je u komunikaciji s različitim dionicima, ponajprije kupcima, dobavljačima, investitorima, lokalnom zajednicom, neprofitnim organizacijama za zaštitu okoliša i zaposlenicima. Također je sredstvo motivacije zaposlenika jer im predstavlja povratnu informaciju o rezultatima njihovog rada i odgovornosti prema okolišu [13]. Njezinim objavljivanjem organizacija osigurava transparentnost vlastitih poslovnih aktivnosti te zadobiva povjerenje javnosti. Suvremena poduzeća idu i korak dalje pa svoje izjave o okolišu proširuju u tzv. izvještaje o održivosti, koji osim informacija o okolišnoj učinkovitosti organizacije sadrže i informacije o njezinom doprinosu društvenoj i ekonomskoj održivosti zemlje [18].

4. ZAKLJUČAK

EMAS je menadžerski alat namijenjen organizacijam kako bi lakše vrednovale i unapređivale vlastitu okolišnu učinkovitost te izvještavale o ostvarenim dostignućima u zaštiti okoliša. Izjava o okolišu jedan je od temeljnih zahtjeva EMAS-a pa je definiran minimum zahtjeva kojima treba udovoljiti, kao i obveza provjere njezine vjerodostojnosti od strane nezavisnog akreditiranog procjenitelja. Izjava o okolišu komunikacijsko je sredstvo kojeg se može koristiti u promoviranju dostignuća organizacije u učinkovitosti upravljanja okolišem. Koristi ju se za unapređenje odnosa s poslovnim partnerima i drugim dionicima. Sadrži konkretne informacije o utjecaju organizacije na okoliš, o politici zaštite okoliša koju organizacija provodi, o opredijeljenosti njezinog menadžmenta za smanjenje utjecaja na okoliš, o njezinim dostignućima u unapređenju okolišne učinkovitosti te o uključenosti njezinih zaposlenika u procese ostvarivanja zacrtanih ciljeva vezanih uz zaštitu okoliša. S obzirom da sadrži konkretne informacije iskazane u obliku izmjerenih pokazatelja okolišne učinkovitosti, može

se zaključiti da je menadžerima korisno sredstvo u upravljanju okolišem te u komunikaciji s dionicima.

5. LITERATURA

- [1] Porter, M., Van der Linde, C.: Green and competitive: Ending the Stalemate, *Harvard Business Review*, rujan-listopad 1995., str. 119-134
- [2] Sinding, K.: Environmental Management Systems as Sources of Competitive Advantage, Working paper 25/01, Department of Environmental and Business Economics, University of Southern Denmark, Esbjerg, 2001.
- [3] Montiel, I.: Corporate Social Responsibility and Corporate Sustainability - Separate Pasts, *Common Futures, Organization & Environment*, Vol. 21, No. 3, 2008., str. 245-269
- [4] De Beer, P., Friend, P.: Environmental accounting: A management tool for enhancing corporate environmental and economic performance, *Ecological Economics*, No. 58, 2006., str. 548– 560
- [5] Beredugo, S. B., Mefor, I. P.: The Impact of Environmental Accounting and Reporting on Sustainable Development in Nigeria, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol. 3, No. 7, 2012., str. 55-63
- [6] Gray, R., Kouhy, R., Lavers, S.: Corporate social and environmental reporting: a review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 8, No. 2, 1995., str. 47-77
- [7] Gray, R., Thirty years of social accounting, reporting and auditing: what (if anything) have we learnt?, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 10, No. 1, 2001., str. 9-15
- [8] Gray, R.: Taking a Long View on What We Now Know About Social and Environmental Accountability and Reporting, *Issues in Social and Environmental Accounting*, Vol. 1, No. 2, 2007., str. 169-198
- [9] Gray, R. K.: Corporate social and environmental reporting – A review of the literature and longitudinal study of UK disclosure, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Vol. 8, No. 2, 1995., str. 47-77
- [10] Ienciu, A., Muller, V., Matis, D.: Environmental reporting within the Romanian companies, *International Journal of Energy and Environment*, Vol. 5, No. 1, 2011, p. 123-131
- [11] Galani, D., Gravas, E., Stavropoulos, A.: The relation between firm size and environmental disclosure, *International Conference on Applied Economics – ICOAE 2011*, p. 179-186
- [12] Ku Ismail, K. N. I., Ibrahim, A. H.: Social and Environmental Disclosure in the Annual Reports of Jordanian Companies, *Issues in Social and Environmental Accounting*, Vol. 2, No. 2, 2008/2009, str. 198-210
- [13] Službena internetska stranica EMAS-a, <http://ec.europa.eu/environment/emas>
- [14] Uredba o uključivanju organizacija u sustav upravljanja okolišem i neovisnog ocjenjivanja, *Narodne novine br. 114/08.*, Republika Hrvatska, 2008.
- [15] Commission Decision considering a guide on EU corporate registration, third country and global registration under Regulation (EC) No 1221/2009 of the European Parliament and of the Council on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme, 2011/832/EU, *Official Journal of the European Union*, L 330, 2011.
- [16] Commission Recommendation on guidance for the implementation of Regulation (EC) 761/2001 of the European Parliament and of the Council allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS) concerning the selection and use of environmental performance indicators, 2003/532/EC, *Official Journal of the European Union L 184*, 2003.
- [17] Bennet, M., Rikhardson, P. M., Schaltegger, S.: *Environmental Management Accounting – Purpose and Progress*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Nizozemska, 2003.
- [18] The German Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety: *How to develop an EMAS Environmental Statement towards a Sustainability Report*, Berlin, 2006.